

1 2014 65. vsk

RADIOAMATŐRI

Yksilölliset valinnat ja perusoikeussuoja

Jarmo Kiuru, OH8JK

Harvinaisia asioita harrastavat saattavat aika ajoin törmätä siihen, että ulkopuoliset suhtautuvat heidän harrastukseensa kielteisesti. Useimmiten kyse on tietämättömyydestä, ennakkoluuloista ja uskomuksista. Ahdasmielisimmillään vastustus voi perustua kuvitelmaan, että se, mikä ei ole erikseen sallittua, on kiellettyä.

Mielenkiintoni näihin pohdintoihin heräsi, kun törmäsin kanssaharrastajan antennin pystytystuskaan. Paperia oli siinä vaiheessa syntynyt melkoisesti. Puhetta oli piisannut siitä, soveltuuko antenni rakennettuun ympäristöön ja maisemaan ja täyttääkö se kauneuden ja sopusuhtaisuuden vaatimukset. Selvitystä oli esitetty siitä, sopiiko antenni suunnitellulle paikalle, haittaako se tarpeettomasti naapureita ja onko se asemakaavan mukainen vaiko ei (maankäyttö- ja rakennuslaki 117, 135 ja 138 §). Yleisellä tasolla keskustelu koski periaatteessa sitä, mitkä ovat radioamatöörin perustuslain 15 §:ssä ilmaistun omaisuuden suojan sisältö ja rajat.

Kävin uteliaisuuttani paikan päällä toteamassa, että maasto-olosuhteiden ja ympäristön kannalta antennin rakentaminen ei pystynyt pilaamaan maisemaa tai kenenkään näkymiä. Kyseessä oli tavallinen omakotitaloalue, jolla on totuttu – tai ainakin pitäisi olla totuttu – siihen, että omistajat ja haltijat voivat käyttää tonttiaan hyvin yksilöllisellä tavalla. Kirjo on omakotitaloalueilla usein laaja – puutarhaharrastajan huolitellusta tontista romunkeraajä-rakentelijan tonttiin – sen mukaan mihin itse kukanenkin on suuntautunut.

Jäin miettimään kysymystä, onko radioamatööriellä muita oikeuksia, jotka epäselvässä tilanteessa perustelisivat radioamatöörin oikeutta rakentaa mastonsa. Kysymys liittyy perusoikeuksiimme. Suomen perusoikeusuudistus toteutettiin hallituksen esityksen HE 309/1993 vp. pohjalta, ja nykyisessä perustuslaissa olevat perusoikeussäännökset pohjaavat jo näihin 1990-luvun alkupuolella esitettyihin perusteluihin. Uudistuksessa säädettiin säännös, joka nykyään on perustuslain 7 §:ssä: "...jokaisella on oikeus henkilökohtaiseen vapauteen..."

Säännöksen kirjoittamistapa noudattaa suomalaiseen lainkirjoitukseen piintynyttä tyyliä ilmaista asioita mahdollisimman epäselvästi. Säännöksen voi lukea niin, että kyse on vain suojasta laitonta vapaudenriistoa vastaan. Näin sen tulkitse Lapin yliopiston valtiosääntöoikeuden professori Ilkka Saraviita kirjoittaessaan oppikirjaa perusoikeuksista¹. Toinen saman yliopiston professori Ahti Saarenpää ei ole onnistunut löytämään viitattua säännöstä itsemääräämisoikeutta koskevan pohdintansa perustaksi artikkeliin, joka sisältyy Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekun-

nan pääsykoekirjaan².

Henkilökohtainen vapaus -käsitteen sisältö ja merkitys eivät avaudu tutustumatta säännöksen perusteluihin. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan *"henkilökohtainen vapaus on luonteeltaan yleisperusoikeus, joka suojaa ihmisen fyysisen vapauden ohella myös hänen tahdonvapauttaan ja itsemääräämisoikeuttaan."* Henkilökohtainen vapaus ei rajoitu perusoikeutena vain fyysiseen vapauteen vaan se sisältää myös itsemääräämisoikeuden.

Perusoikeusuudistuksessa mallia haettiin Saksasta. Henkilökohtaisen vapauden sisältö aukeaa hyvin tutustumalla saksalaiseen itsemääräämisoikeussäännökseen. Saksan perustuslain 2(1) artiklan mukaan *"Jeder hat das Recht auf die freie Entfaltung seiner Persönlichkeit, soweit er nicht die Rechte anderer verletzt und nicht gegen die verfassungsmäßige Ordnung oder das Sittengesetz verstößt."* Persoonallisuus on käännettävissä yksilöllisyydeksi, ja persoonallisuutta ilmaistaan tekemällä yksilöllisiä valintoja. Kääntäisin säännöksen seuraavasti: *Jokainen on henkilökohtaisesti vapaa tekemään yksilöllisiä valintoja, jos ne eivät loukkaa toisten oikeuksia, perustuslaillista järjestystä tai hyviä tapoja.*

Radioamatöörit ovat monien muiden harrastajaryhmien tavoin pieni joukko, joka olemassaolollaan rikastuttaa yhteiskuntaa. Yhteiskunnallinen sääntely ei saisi johtaa siihen, että enemmistö sanelee vähemmistölle säännöt, jotka eristävät vähemmistön muista. Säännöt eivät saisi myöskään kohtuuttomasti vaikeuttaa vähemmistöön kuuluvien mahdollisuutta toteuttaa itseään henkilökohtaisen vapautensa rajoissa.

Saksalainen lakimieskollega Frank Siegert, DF2VD, on artikkelissaan ottanut esille henkilökohtaisen vapauden merkityksen, mutta hän on käsitellyt myös sananvapautta osana radioamatöörien suoja. Hän näkee Saksan perustuslakituomioistuimen 12.8.1991 antaman ratkaisun merkityksen nimenomaan siinä, että sananvapaussuoja kuuluu myös radioamatööriviestinnälle³.

Radioamatööriilyn mapissa olevia tuomioistuinten antenniratkaisuja ei ole perusteltu perusoikeusargumentein, mikä sinänsä ei ole yllättävä asia. Suomessa perusoikeus- ja ihmisoikeusargumentoinilla ei ole perinteitä. Liittyttyään Euroopan ihmisoikeussopimukseen Suomi sai lyhyessä ajassa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimesta enemmän langettavia ihmisoikeusratkaisuja kuin muut pohjoismaat yhteensä⁴. Radioamatööritoiminta on viestien vastaanottamista ja lähettämistä ja sellaisena toimintaa, joka kuuluu paitsi henkilökohtaisen vapauden myös Suomen perustuslain 12 §:n suojaaman sananvapauden piiriin.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artikla on saman sisältöinen Suomen sa-

nanvapaussäännöksen kanssa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on soveltanut säännöstä tavalla, joka voi selkeyttää radioamatöörien oikeusasemaa. Sveitsiläinen kollega Markus Schleutermann, HB9AZT, on radioamatöörejä käsitelleessä esitelmässään viitannut tapaukseen Autronic AG v. Switzerland 22.5.1990. Ratkaisun on huomioinut myös Frank Siegert, DF2VD, edellä viitatussa kirjoituksessaan.

Tapauksessa tuomioistuin katsoi (47. kappale), että informaation lähettäjän tai vastaanottajan ei tarvitse perustella sananvapauden käyttötarkoitusta (kaupallinen tarkoitus). "...the Court is of the view that the reception ... by means of a dish or other aerial comes within the right laid down in the first two sentences of Article 10 § 1 (art. 10-1), without it being necessary to ascertain the reason and purpose for which the right is to be exercised." Radioamatööreihin sovellettuna tämä voisi merkitä, että myös amatööritoiminta kuuluu sananvapaussäännöksen piiriin.

Oikeus katsoi edelleen (47. kappale), että sananvapaus suojaa myös välinettä. "Furthermore, Article 10 (art. 10) applies not only to the content of information but also to the means of transmission or reception since any restriction imposed on the means necessarily interferes with the right to receive and impart information." Amatööreihin sovellettuna ennakkopäätös tarkoittaisi sitä, että sananvapaussäännös antaa jossakin mitassa suoja esimerkiksi oikeudelle rakentaa antenni, koska ilman sitä amatööri ei voi harjoittaa sananvapauden suojaamaa viestien vastaanottamista tai lähettämistä.

Sananvapauden harjoittamiselle välttämätöntä välinettä koski myös tapaus Khurshid Mustafa ja Tarzibachi v. Sweden 16.12.2008. Siinä vuokrasopimuksessa oleva kiello asentaa satelliittivastaanottoantenni katsottiin sananvapaussäännösten vastaiseksi. Edellä siteeratussa sveitsiläistapauksessa sananvapaus suojasi yksityistä yritystä viranomaisten puuttumista vastaan, mutta tämä tapaus ulottaa vaikutuksen myös yksityisoikeudellisiin oikeussuhteisiin. Tapauksen pohjalta voi olla mielenkiintoista pohtia, voiko esimerkiksi asunto-osakeyhtiö kieltää antennin asentamisen, jos kielloa ei pystytä perustelemaan asiallisilla syillä. Tapauksessa oikeus arvioi antenniasennuksen turvallisuutta ja asennukseen liittyviä esteettisiä seikkoja (46. ja 47. kappale). Oikeuden arvion mukaan niitä koskevia väitteitä ei voitu pitää niin painavina, että niillä olisi voitu syrjäyttää sananvapaus.

Edellä esittämiäni pohdintoja ei voi pitää patenttiratkaisuna antennipulmiin. Usein punnittavana on keskenään ristiriitaisia näkökohtia. Siksi radioamatöörien on syytä pitää kiinni painavimmasta argumentis-

taan – oikeudesta valita harrastuksensa ja oikeudesta lähettää ja ottaa vastaan viestejä vapaasti. Radioamatööriharrastus ei uhkaa valtiojärjestyksen perusteita – joidenkin mielestä ehkä jopa päinvastoin – eikä radioamatööriharrastus ole törmäyskurssilla hyvien tapojen kanssa. Kun mietitään sitä, loukkaako antennin pystytys naapureiden oikeuksia, on hyvä muistaa, että pelkkä naapureiden vastustus ei ole lain mukaan riittävä peruste estää antennin pystytystä.

¹ Saraviita, Ilkka: Suomalainen perusoikeusjärjestelmä. Helsinki: Talentum, 2005.

² Saarenpää, Ahti: Henkilö- ja persoonallisuusosoikeus. Artikkelit sisältyvät useina painoksina Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunnan pääsykoekirjoihin. Katso esimerkiksi Haavisto, Risto (toim.): Oikeusjärjestys osa I. 5. täydennetty painos. (Lapin yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja Sarja C 47.) Rovaniemi: Lapin yliopisto, 2007. S. 259 ss.

³ Siegert, Frank: Antennengenehmigung – Anspruch oder Goodwill des Vermieters. Funkamateure. 1996 nro 2. S. 143. Siegertin viittauksessa viitataan perustuslakitu-

mioistuihin 12.8.1991 ratkaisuun, mutta tiedoilla löytyy seuraava ratkaisu: Bundesverwaltungsgericht 23.8.1991 – 4 B 144/91 (Münster). NVwZ : neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht. 1992. S. 475. Tapauksessa sananvapaussäännöksen vetoaminen ei estänyt asuinalueen erityislaadun ja radioamatöörin antennin ilmasun arvioimista.

⁴ European Court of Human Rights COUNTRY FACT SHEETS 1959 – 2010 (netissä). Langettavia päätöksiä Suomi sai vuosina 1990–2010 119 kpl ja Ruotsi, Norja, Tanska ja Islanti saivat vuosina 1959–2010 yhteensä 89 kpl.
